This question paper consists **8** pages. Of this **42** questions.
अस्मिन् प्रश्नपत्रे **8** मुद्रित पृष्ठा: च सन्ति । **द्विचत्वारिंशत्** प्रश्ना: सन्ति ।

Roll No.
अनुक्रमाङ्क:
अङ्केषु

SANSKRIT
संस्कृतम्
(209)

Code No. **50/S/A/S**
कोड नं.

SET **A**

Day and Date of Examination
(परीक्षादिवस: दिनाङ्कश्च) ……………………………………………………………………

Signature of Invigilators 1. ……………………………………
(निरीक्षकहस्ताक्षरद्वयम्)

2. ……………………………………

सामान्य अनुदेशा:

1. अनुक्रमाङ्क: प्रश्नपत्रस्य प्रथमपृष्ठे अवश्यमेव लेखनीय: ।
2. निरीक्ष्यताम् यत् प्रश्नपत्रस्य पृष्ठसंख्या प्रश्नानां संख्या च प्रथमपृष्ठस्य शीर्षे मुद्रितसंख्यानुसारमेव अस्ति । प्रश्ना: क्रमानुसारमेव सन्ति ।
3. वस्तुनिष्ठप्रश्नेषु (A), (B), (C) वा (D) विकल्पेषु कोऽपि एकं उत्तरं चित्वा पृथक्रूपेण प्रदत्ते उत्तर-पुस्तिकामध्ये लिखेत् ।
4. वस्तुनिष्ठप्रश्नसहितं सम्पूर्णप्रश्नपत्रस्य उत्तराणि निर्धारितसमये एव लेखनीयानि ।
5. उत्तरपुस्तिकायां परिचयचिह्नम् अथवा कुत्रापि निर्दिष्टस्थानेतरस्थलेषु अनुक्रमाङ्कलेखनं सर्वथा वर्जितम् अस्ति ।
6. स्व-उत्तरपुस्तिकायां प्रश्नपत्रस्य कूट(कोड) संख्या **50/S/A/S, Set** **A** अवश्यं लेखनीया ।

SANSRIT

(संस्कृतम्)

(209)

समय : होरात्रयम्] **[पूर्णाङ्का: – 100**

निर्देशा: – (1) अस्मिन् प्रश्नपत्रे द्विचत्वारिंशत् प्रश्ना: सन्ति ।

(2) प्रत्येकम् प्रश्नस्य समक्षम् अङ्का: सूचिता: ।

(3) **सर्वे** प्रश्ना: अनिवार्या: ।

खण्ड-क

1. एतत् शौचम् पञ्चशौचेषु न परिगण्यते **1**

(A) मन:शौचम् (B) कुलशौचम्

(C) वस्त्रशौचम् (D) वाक्शौचम्

2. बोपदेव: विद्यालयात् बहि: निरगच्छत् यत: **1**

(A) स: अन्यत्र पठितुमिच्छति स्म । (B) स: परीक्षायामसफल: जात: ।

(C) स: कूपं द्रष्टुमिच्छति स्म । (D) स: शिलाखण्डे गर्तान् गणयितुमिच्छति स्म ।

3. एतत् प्रीतिलक्षणं नास्ति **1**

(A) ददाति (B) प्रतिगृह्णाति

(C) उपदिशति (D) भुंक्ते

4. एष: शुन: गुण: नास्ति **1**

(A) अल्पभोजी (B) सुनिद्र:

(C) स्वल्पसन्तुष्ट: (D) स्वामिभक्त:

5. केन किं न भवति ? **1**

(A) वाचा भाषणम् (B) श्रोत्राभ्यां श्रवणम्

(C) मनसा ध्यानम् (D) नेत्राभ्यां श्वसनम्

6. अशक्तैर्बलिन: शत्रो: कर्तव्यं प्रपलायनम् इत्यत्र बलिन: इति पदे का विभक्ति: ? **1**

(A) पञ्चमी (B) षष्ठी

(C) सप्तमी (D) तृतीया

7. एषा <u>सा</u> दृश्यते सीते ! राजधानी पितुर्मम – इत्यत्र रेखाङ्कितपदे का विभक्ति: ? **1**

(A) पञ्चमी (B) षष्ठी

(C) प्रथमा (D) चतुर्थी

8. लीलावती भास्कराचार्यस्य पुत्री <u>आसीत्</u>, इत्यत्र 'आसीत्' इति पदे क: धातु:, कश्च लकार: ? **1**

(A) आस् धातु: लट् लकार: (B) अस् धातु: लङ् लकार:

(C) अस् धातु: लोट् लकार: (D) आस् धातु: लङ् लकार:

9. आनन्दयति इति पदस्य बहुवचने किं भवति ? **1**

(A) आनन्दायति (B) आनन्दयेते

(C) आनन्दयत: (D) आनन्दयन्ति

10. मे चरणौ पुरत: _______ । इति अत्र रिक्तस्थाने किं क्रियापदं भविष्यति ? **1**

(A) प्रवर्तते (B) प्रवर्त्तिष्यते

(C) प्रवर्तेते (D) प्रवर्तन्ते

11. 'यदहं न यास्यामि । भवद्भ्यां च यत् प्रतिभाति तत्कर्तव्यम्' – इति अत्र 'अहम्' 'भवद्भ्याम्' च इति सर्वनाम पदद्वयं केभ्य: प्रयुक्तम् ? **1 + 1 = 2**

12. (i) स्वधर्मवर्तित्वम् किम् उच्यते ? **1 + 1 = 2**

(ii) मनस: दमनं किमुच्यते ?

13. सात्त्विकं दानं कीदृशं भवति ? **2**

14. अधोलिखितं नाटयांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत –

दौवारिक: – (संन्यासिनो हस्तं घृत्वा) इतस्तावत् सत्यं कथय, कस्त्वम् ? कुत: आयात:, केन वा प्रेषित: ?

संन्यासी – (स्मित्वेव) अथ त्वं मां मन्यसे ?

दौवारिक: – कस्याप्यन्यस्य वा गूढचरं मन्ये । तदादेशं पालयिष्यामि प्रभुवर्यस्य ।

संन्यासी – त्यज ! नाहं पुनरायास्यामि । दयस्व, दयस्व ।

प्रश्ना: (i) दौवारिक: संन्यासिनं कं मन्यते ?

(ii) संन्यासी दयायै कं प्रार्थयति ?

(iii) 'मन्यसे' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ? **$1 \times 3 = 3$**

15. अधोलिखितयो: एकस्य चरित्रचित्रणं पञ्चवाक्येषु संस्कृतेन लिखत । **5**

कण्व: **अथवा** शकुन्तला

16. तस्मात्सखा त्वमसि यन्मम तत्तवैव ।

इत्यत्र (i) किं क्रियापदम् ?

(ii) 'त्वम्' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम् ? **$1 \times 2 = 2$**

17. (i) वृक्षाणां फलानि केभ्य: भवन्ति ?

(ii) चन्दनवृक्ष: कै: विहीन: भवति ? **$1 + 1 = 2$**

18. शरीरायासजननम् कर्म व्यायाम उच्यते ।
लाघवं कर्मसामर्थ्यं दीप्ताऽग्निर्मेदस: क्षयम् ।
– इति व्यायामेन किं लाभद्वयं भवति ? **$1 + 1 = 2$**

19. नाप्सु मूत्रं पुरीषं वा, ष्ठीवनं वा समुत्सृजेत् ।
अमेध्यालिप्तमन्यद्वा लोहितं वा विषाणि वा ।।
– इति पद्ये 'रक्तम्', 'जलेषु' इति अर्थद्वये किं पदद्वयं प्रयुक्तम् ? **$1 + 1 = 2$**

20. "ध्यायन् क्लेशान् स्वबन्धूनां, तद्धितैकपरायण: ।
विराजते मुनिर्बुद्धो, बोधिद्रुमतले यथा ।।" इति पद्ये –

(i) किं क्रियापदम् ? **1**

(ii) किं कर्तृपदम् ? **1**

(iii) तेषां हिताय एव कृतप्रयत्न: इति कृते किं पदमत्र प्रयुक्तम् ? **1**

21. अधोलिखितपद्यांशस्य भावार्थे रिक्तस्थानानि पूरयत । **1 × 3 = 3**

क्रोध: सुदुर्जय: शत्रुर्लोभो व्याधिरनन्तक: ।
सर्वभूतहित: साधुरसाधुर्निर्दय: स्मृत: ।।

भावार्थ :

क्रोधस्य उपरि <u>(i)</u> दुर्लभ: । लोभस्य कदापि <u>(ii)</u> न भवति । सज्जन: सर्वेषां <u>(iii)</u> हितं करोति । दुर्जन: निर्दय: भवति ।

22. (i) ईशस्तिष्ठति <u>वर्षातपयो:</u> ।
(ii) सलीलमीश: सृजति <u>भुवम्</u> । इति
रेखाङ्कितपदद्वयमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत । **1 + 1 = 2**

23. (i) प्राणानां श्रेष्ठता कथं सिध्यति ?
(ii) शक्र: किमर्थं मातलिं रथं परावर्तयितुं कथयति ? **1 + 1 = 2**

24. (i) पञ्चतन्त्रम्, इति ग्रन्थस्य लेखक: क: ? **1 + 1 = 2**
(ii) जातककथाया: क: पाठ: युष्माकं पाठ्यपुस्तके सङ्कलित: ?

25. तत: प्राणा: निर्गन्तुं प्रारभन्त । तस्मिन्नेव क्षणे सर्वाणि वाक्प्रभृतीनि इन्द्रियाणि पीडितानि अभवन् । कष्टेन च प्राणम् अवदन्-भगवन् : मा गच्छ । त्वमेव अस्मासु श्रेष्ठ: । त्वमेव अस्माकं नियन्ता ।

प्रश्ना:

(1) प्राणानां निर्गमनस्य प्रारम्भे कानि पीडितानि अभवन् ?
(2) 'त्वमेव अस्मासु श्रेष्ठ:' इति कानि कं वदन्ति ?
(3) 'प्रारभन्त' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ? **1 × 3 = 3**

26. लीलावती भास्कराचार्यस्य पुत्री आसीत् । पुत्रीं शिक्षमाण: स: तस्या: कृते मनोविनोदं युक्तं गणितं काव्यरूपेण अरचयत् । स: पशुपक्षिभ्रमरहंसादिमाध्यमेन गणितस्य जटिलप्रश्नान् अरचयत् तेषां समाधानं चापि अकरोत् । अतोऽयं ग्रन्थ: लीलावती इति नाम्ना प्रसिद्ध: ।

प्रश्ना:

(1) भास्कराचार्य: कं ग्रन्थमरचयत् ?
(2) 'लीलावती' कस्य पुत्री आसीत् ?
(3) भास्कराचार्य: गणितस्य प्रश्नान् केषां माध्यमेन रचितवान् ? **1 × 3 = 3**

27. कस्यचिदेकस्य पाठस्य सारांशं लिखत :
(1) प्रेरणा
(2) भारतीयविज्ञानम्
(3) त्याज्यं न धैर्यम् **1 × 5 = 5**

खंड-ख

अनुप्रयुक्त व्याकरणम्

28. रेखाङ्कितपदानां सन्धिच्छेदं कृत्वा लिखत – $1 \times 2 = 2$
    (1) तस्मात्काय<u>विशुद्ध्यर्थम्</u> आदौ स्नानं विधीयते ।
    (2) मन्दिरेषु <u>भगवद्दर्शनं</u> कुर्वन्ति ।

29. सन्धिं कृत्वा लिखत – $1 \times 3 = 3$
    (1) <u>किम् + नु</u> हित्वा न शोचति ?
    (2) कः शत्रुः + दुर्जयः पुंसाम् ?
    (3) क्षमा च का परा प्र + उक्ता ?

30. अधोलिखित वर्णेषु किं वर्णद्वयम् मूर्धा प्रोच्यते ? $1 + 1 = 2$
    छ्, त्, ऋ, ष्,

31. निम्नलिखितवाक्ययोः रिक्तस्थानानि समुचितसर्वनामपदाभ्यां पूरयत : $1 \times 2 = 2$
    (1) माता भूमिः पुत्रः _______ पृथिव्याः (अस्मद्)
    (2) _______ मे सन्तु गृहे सदा । (तत्, स्त्री)

32. रिक्तस्थानेषु अङ्कानां स्थाने संख्यावाचकपदानि लिखत – $1 \times 3 = 3$
    (i) __3__ गुणाः सन्ति गर्दभे ।
    (ii) __4__ गुणान् कुक्कुटः शिक्षयति ।
    (iii) __2__ चटके वृक्षे तिष्ठतः ।

33. (i) गुणैः परवशीभूताः <u>व्यवर्धन्त</u> सहस्रशः । $1 + 1 = 2$
    (ii) हन्त ! <u>प्रतिनिवर्तन्ते</u> अस्माकं सैनिकाः ।
    रेखाङ्कितपदयोः कः धातुः, कश्च लकारः ?

34. अधोलिखितवाक्ययोः कोष्ठे प्रदत्तधातुना सह निर्मितेन उचितेन क्रियापदेन रिक्तस्थानं पूरयत । $1 \times 3 = 3$
    (i) जलं ________ रक्षितम् । (रक्ष्, लट्)
    (ii) स्वार्थान्धा जनाः अपकारं ________ । (कृ, लट्)
    (iii) तस्मात् ________ पादपाः । (घ्रा, लट्)

35. समुचित समस्तपदं लिखत $1 \times 2 = 2$
    (i) शिशूनां प्रेमी
    (ii) महान् आत्मा यस्य सः

36. अधोलिखितयो: समस्तपदयो: विग्रहं लिखत 1 + 1 = 2

(i) शकुन्तला <u>पतिगृहं</u> याति ।

(ii) तदिदं <u>सरस्तीरम्</u> ।

37. रेखाङ्कितस्थाने किं पदं भविष्यति ? 1 + 1 = 2

(i) यदि त्वं मां _______ न प्रतिरुन्धे: । (प्र + विश् + शतृ)

(ii) त्वं सुवर्णं _______ शक्नुया: । (वि + धा + तुमुन्)

38. रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत – 1 + 1 = 2

(i) त्वं _______ बहि: आगच्छ । (देवालय)

(ii) ईश: _______ सह तिष्ठति । (तत्, पुं.)

खंड-ग

रचनाकौशलम्

39. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् उत्तरत 1 × 5 = 5

सदाचारिपुरुषाणां व्यक्तित्वमनुपमं भवति । ते समुद्रवत् गम्भीरा:, हिमालयवत् उच्चा:, धरणीव सहनशीला: सूर्यवत् तीव्रा:, चन्द्रवत् शीतलाश्च भवन्ति । ते यत् कथयन्ति तस्य पालनमपि कुर्वन्ति । "मनस्येकं, वचस्येकं, कर्मण्येकम्" इति तेषां व्यवहार: भवति । अतएव अस्माकं महर्षिभि: कथितम्-आचार: परमो धर्म: । अस्माकं पूर्वजा: सदाचारिण: आसन् । महर्षिणा मनुना अपि कथितम् - आचारात् लभते ह्यायु: । आचार: सर्वधर्माणां मूर्धानमधिरोहति । सदाचारी जन: देवैरपि पूज्यते । सदाचरणेन एव राम: कृष्ण: महात्मा बुद्ध:, महावीरस्वामी च अद्यापि यश:शरीरेण जीवन्ति । अत: चरित्रमेव सर्वदैव संरक्षणीयम् ।

प्रश्ना:

(i) सदाचारिणां व्यवहार: मनसि वचसि कर्मणि च कथं भवति ?

(ii) आचारात् किं किं लभ्यते ?

(iii) किं सर्वदैव संरक्षणीयम् ?

(iv) 'आसन्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(v) 'अनुपमम्' इति विशेषणस्य विशेष्यं किम् ?

40. अधोलिखितविषयम् अधिकृत्य मञ्जूषापदसहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लेख्यानि 1 × 5 = 5

'वसुधैव कुटुम्बकम्'

मञ्जूषा

उदारचरितानां, सम्पूर्णजगत्, परिवार:, लघुचेतसां, मम, तव इति गणना, आत्मवत्, सर्वान् मनुष्यान्, परहिते निरता:, धारयन्ति, जीवनम्, वयं सर्वे, पुत्रा:, एकस्य, परमात्मन:, देवा:, दानवा: ।

41. भवान् सौम्य: । भवतां मित्रं राकेश: दूरदर्शनात् प्रसारिते नाटके भागं गृहीतवान्, सर्वोत्तम-अभिनयकृते पुरस्कारं च प्राप्तवान् । तं प्रति अभिनन्दनपत्रं मञ्जूषायां प्रदत्तै: शब्दै: रिक्तस्थानानि पूरयित्वा लिखतु । **1 × 5 = 5**

जयपुरत :

तिथि :

प्रिय वयस्य राकेश

नमस्ते ।

'हृत्परिवर्तनम्' नाम नाटके त्वम् (i) कृतवान्, (ii) च प्राप्तवान् इति मया ज्ञातम् । विगत शनिवासरे (iii) नववादनकाले मया दूरदर्शनत: तस्य (iv) प्रसारणम् अपि दृष्टम् । अतीव (v) जाता । अभिनन्दयामि त्वाम् ।

तव मित्रम्

सौम्य :

मञ्जूषा
पुरस्कारम्, संध्यायाम्, नाटकस्य, अभिनयम्, शोभनम्, प्रसन्नता

42. अधोलिखितं चित्रं मञ्जूषा प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्चवाक्येषु वर्णयत । **1 × 5 = 5**

मञ्जूषा
षष्ठी पूजनस्य, अवसर:, वृक्षस्य अध:, जना:, बालका:, महिला:, स्नानं, जलमध्ये, स्थिता:, केचन, पूजां, कुर्वन्ति, जले जनानां, छाया, पवित्रं जलं, स्वच्छम्